

EL PATRIMONI HUMÀ DELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS DEL RIPOLLÈS

Resum

En els espais naturals protegits, actualment inclosos dins la Xarxa Natura 2000 (una xarxa que reconeix els valors dels hàbitats i la biodiversitat a nivell europeu), existeix un patrimoni humà fruit dels oficis lligats a la vida en els boscos i prats del Pirineu ripollès. Cabanes de pastor, places carboneres, teuleries..., són alguns dels elements que ens identifiquen i que ens mostren la història del passat i la duresa de les condicions ambientals a què els homes i les dones estaven sotmesos.

L'estudi d'aquest patrimoni, al llarg del Pirineu, ens porta a identificar trets comuns fruit d'una història compartida i també característiques particulars que demostren les adaptacions a un determinat territori i a una manera de viure.

Un primer inventari d'aquest patrimoni en l'espai d'interès natural de les Capçaleres del Ter i del Freser (inclòs dins de la Xarxa Natura 2000) i en conjunt a la vall de Ribes és el primer pas per caracteritzar aquestes construccions, identificar estils propis i intercanviar experiències amb una generació (que segurament és l'última) que recorda aquest estil de vida i que ha participat de la construcció i manteniment d'aquest patrimoni.

Enfocament de la comunicació:

- El paper del CEINR en la gestió dels espais d'interès natural i el patrimoni humà que hi trobem.
- Descripció de la metodologia utilitzada per a la realització de l'inventari.
- Caracterització del patrimoni humà.
- Estils constructius i tipologies.
- El paper d'aquestes construccions en un context passat i les noves funcionalitats en el context actual.
- Reflexió sobre la necessitat de recuperació d'aquest patrimoni.

Paraules clau: Ripollès, cabanes de pastor, Xarxa Natura 2000, CEINR.

**Beatriu Tenas i
Torres**

Consorci d'Espais
d'Interès Natural del
Ripollès (CEINR)

Abstract

In the natural protected areas, nowadays included in the Xarxa Natura 2000 (an organization which recognizes the value of habitats and biodiversity at European level), there is a human legacy as a result of the jobs which connect with life in the forests and fields of the Ripollès Pyrenees. The huts of shepherds, the coal towns, the tile factories ... these are some of the elements which identify us and which show us the history of the past and the difficulty of the environmental conditions in which men and women lived.

The study of this inheritance, through the Pyrenees, leads us to identify common features, a result of a shared history as well as the particular characteristics which demonstrate the adaptations to a particular environment and a way of life.

A first inventory of this legacy in the area of natural interest of the source of the rivers Ter and Freser (included in the Xarxa Natura 2000) and in the valley of Ribes is the first step to characterize these constructions, identify particular styles and exchange experiences with a generation, probably the last that reminds us of this style of life which has participated in the construction and maintenance of this legacy.

Focus of the communication:

- The role of CEINR in the management of areas of natural interest and the human legacy found there.
- Description of the methodology used for the realization of the inventory.
- Characterization of the human inheritance.
- Constructive styles and typologies.
- The role of these constructions in a past context and the new functions in the present context.
- Reflection on the need of recuperation of this inheritance.

Key words: Ripollès, Huts of shepherds, Natura 2000, CEINR.

1. El CEINR, un òrgan de gestió per a la conservació del territori

El Consorci d'Espais d'Interès Natural del Ripollès (CEINR) es constitueix l'any 2004 fruit de la necessitat dels ajuntaments de la comarca de portar a terme una gestió més eficient dels boscos públics i dels seus espais d'interès natural (EIN). En aquest sentit, i atès que els ajuntaments han delegat les seves competències, el CEINR gestiona la totalitat de les forests d'utilitat pública propietat dels ajuntaments de la comarca del Ripollès (25.198,94 ha, que representen un 74,4% dels boscos públics de les comarques gironines) i també, per delegació del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de

Catalunya, gestiona sis espais d'interès natural inclosos en la Xarxa Natura 2000. La Xarxa Natura 2000 es va estructurar a nivell europeu a partir de la Directiva 92/43/CEE, també anomenada directiva Hàbitats i que té per objectiu la conservació de la biodiversitat.

Actualment els membres del CEINR són els ajuntaments de Campdevàrol, Campelles, Camprodon, Gombren, Llanars, les Llosses, Molló, Ogassa, Pardines, Planoles, Queralbs, Ribes de Freser, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Sant Pau de Segúries, Setcases, Toses, Vallfogona de Ripollès, Vilallonga de Ter —tots els de la comarca del Ripollès— i Castellar de n'Hug —del Berguedà—, el Consell Comarcal del Ripollès, el Consorci Ripollès Desenvolupament, la Diputació de Girona i el Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya. En aquest sentit el CEINR, com a part de la gestió dels espais d'interès natural inclosos en la Xarxa Natura 2000, actua com a pont entre les administracions supramunicipals i els agents socioeconòmics de la comarca i la ciutadania.

Entre altres funcions, molt enfocades a la biodiversitat, el CEINR ha de vetllar per la conservació, defensa i millora dels valors culturals, ecològics, paisatgístics i econòmics dels EINs del Ripollès, així com fer-se càrrec de l'organització i el foment de llur estudi i coneixement. Això implica que en l'estudi i coneixement d'aquests espais el CEINR ha de ser capaç d'aglutinar el coneixement del món científic —sistematitzat a través d'articles científics i eines informàtiques— i el coneixement local —que es traspasa oralment, de generació en generació— bona part del qual, actualment, està en risc de desaparèixer. Els canvis en una societat basada en l'agricultura cap a una societat basada en els serveis, principalment turístics, planteja nous paradigmes en la configuració i els usos del territori, posant en un mateix pla la necessitat de desenvolupament de les comarques de muntanya amb la conservació dels valors tradicionals i identitaris del país.

2. El patrimoni humà dels espais d'interès natural del Ripollès

D'un temps ençà la recerca en l'arquitectura tradicional popular ha posat especial èmfasi en les construccions de pedra seca. Els canvis en els usos del sòl i la disminució de les activitats lligades a la terra, i també el despoblament de les zones rurals, on aquest patrimoni és especialment important, ha suposat una pèrdua constatable d'aquest patrimoni etnològic lligat als costums i tradicions de la terra i que, alhora, li confereix una identitat pròpia però també comuna a altres territoris que han compartit aquests mateixos estils de vida.

Algú pot pensar que es tracta d'arquitectura del passat; però, de fet, el sentit i el propi ús de la construcció són encara vigents avui en dia. Les barraques han donat refugi i aixopluc a la gent de muntanya, a homes i dones que han passat llargues estades als cims, a l'alta munta-

nya, on les condicions ambientals —sobretot les climàtiques— són extremes. Si bé és cert que, per una banda, aquestes activitats ramaderes han disminuït en aquests darrers anys, per una altra banda ha augmentat la freqüentació d'activitats de lleure a l'alta muntanya. A més, cal tenir en compte que les pautes de comportament d'uns i altres són ben diferents. Mentre que els pastors utilitzaven, principalment, aquestes barraques en èpoques de primavera i estiu, quan es portava el bestiar a les muntanyes, els usuaris de les muntanyes d'avui en dia hi accedeixen en qualsevol època de l'any, fet que els fa més vulnerables als riscos existents, principalment a l'hivern (tempestes, nevades, elevada oscil·lació tèrmica...).

Però no només es tracta de les barraques de pastors. El patrimoni humà dels boscos, prats i pastures del Ripollès va més enllà, i a les valls, a les terres baixes, es transformen en aixoplucs i construccions de pedra lligades als horts, a les feines d'artiga i a l'agricultura en general. Aquestes construccions de la terra baixa montana, amb usos molt diferents de les barraques de pastor de l'alta muntanya, també formen part d'aquest patrimoni humà que va quedant envaït pels boscos que avancen inexorablement.

Una barraca de pastor típica de l'alta muntanya del Ripollès. (Fotografia: tècnics del CEINR)

És per això que el fet de recuperar les barraques de pastors, aixoplucs, cabanes d'artiga, murs de pedra seca, ponts..., com a patrimoni humà permetrà continuar fent-ne ús, que és, en definitiva, l'objectiu de la seva existència. A més de donar compliment a aquest objectiu principal, hi ha altres aspectes que cal considerar, com són les activitats turístiques de les diferents valls de la comarca que es podran vincular a aquest patrimoni rural.

Actualment ja existeixen algunes rutes específiques que relacionen paisatge i cultura a través d'aquest patrimoni; això no obstant, una anàlisi conjunta del mateix pot aportar coneixements més enllà de l'ús, com és l'herència comuna no només al Pirineu sinó a tots els països mediterranis: la construcció de pedra seca a la comarca del Ripollès com a mostra d'arquitectura tradicional popular.

Les reflexions prèvies de la recerca

Quan es parla del patrimoni humà dels boscos, prats i pastures, del Ripollès i/o de qualsevol altre indret, cal concretar l'abast dels treballs per acotar les tasques que cal realitzar i aconseguir els resultats proposats. Principalment aquesta reflexió es basa en el fet que quan es parla de les «barraques de pastor» s'inclou tot un patrimoni que, sovint, no va lligat a la vida dels pastors, ni tan sols a la ramaderia transhumant.

Els elements constructius de pedra seca existents als boscos, prats i pastures del Ripollès estan lligats a un estil de vida, en aquest cas a la vida de muntanya, que tan aviat està vinculat a la ramaderia com a l'agricultura.

En aquest sentit la reflexió posa en evidència que, si bé els treballs inicialment estaven enfocats a la recerca de barraques de pastors, la realització d'un inventari del patrimoni humà

Diverses tipologies de cabanes i aixoplucs.
(Fotografia: tècnics del CEINR)

dels boscos, prats i pastures, necessàriament passava per recollir informació sobre barraques de pastor, cabanyes, pletes, jaces i jaçals, cabanes d'artiga, aixoplucs, baumes, etc... A més, aquesta primera aproximació a l'inventari del patrimoni humà condueix a l'obtenció d'informació per transformar-la en coneixement sobre els camins ramaders i els elements arquitectònics associats que, si bé no són barraques sí que són, o en podem dir, elements de sustentació dels camins, com les parets de pedra seca, els empedrats, etc., i que també formen part d'aquest patrimoni humà.

A banda d'aquests elements, més relacionats directament amb la vida agrícola i ramadera, existeixen altres elements constructius abandonats pels canvis d'usos i l'evolució cap a la vida «moderna» i que encara s'han salvaguardat del pas del temps. Es tracta de les teuleries, places carboneres, forns de calç i pous de glaç, entre altres.

Així doncs, en aquesta reflexió es posa en evidència la gran quantitat d'elements patrimonials d'una «cultura immaterial» que cal recuperar amb caràcter immediat. Aquesta recuperació no només ha d'intervenir directament sobre el patrimoni, sinó que, com ja s'ha realitzat en alguna altra ocasió, cal aprofitar la restauració per explicar els valors històrics que aporten aquestes construccions a la identitat del nostre país i a un estil de vida propi del nostre territori.

El coneixement, recuperació i restauració d'aquest patrimoni passa per realitzar les següents tasques:

1. Una *planificació dels treballs* per tal d'abastar la totalitat del territori comarcal.
2. Una *sistematització de les dades* tant a nivell quantitatiu com a nivell qualitatiu i etnològic a partir dels informants que han tingut una vinculació directa amb aquest patrimoni.

Forn de calç de
Vallfogona de
Ripollès. (Fotografia:
Ajuntament de
Vallfogona de
Ripollès)

Teuleria a Vallfogona
de Ripollès.
(Fotografia:
Ajuntament de
Vallfogona de
Ripollès)

3. Una *localització dels elements constructius i del patrimoni humà* incorporant les dades en un Sistema d'Informació Geogràfica (SIG).
4. Una *classificació* d'aquests elements en funció de les diverses tipologies.
5. Una *priorització en els temps de restauració* per tal de garantir la viabilitat de les construccions actualment més estables.

Aquesta recollida i sistematització de la informació i l'aprofundiment en el coneixement de les activitats agrícoles i ramaderes de l'alta muntanya ha de permetre vincular el passat i el present a través de les noves propostes de desenvolupament del territori, posant en valor els propis recursos naturals i patrimonials que formen part dels béns comunals dels nostres pobles. Encara avui en dia, aquests béns comunals es regeixen pels antics tractats i drets de pastura, garantint la viabilitat social de la gent que viu en aquests pobles i que necessita el patrimoni natural per sustentar la seva activitat econòmica i fent que tots puguin gaudir de les mateixes condicions.

En aquest sentit, i atenent a l'objectiu de vincular aquest patrimoni amb les noves activitats econòmiques es fa del tot necessari el treball conjunt i la transmissió del coneixement d'una generació que, encara, pot explicar aquesta vida passada a les muntanyes. L'experiència de participació realitzada al municipi de Queralbs ens aporta un enriquiment personal i de confiança mútua per a la recuperació d'aquests valors, que només amb la transmissió oral serem capaços de recuperar i mantenir.

Cal comentar, finalment, que l'abast dels treballs va més enllà del propi patrimoni construït. L'existència d'un vocabulari associat a aquests elements constructius i a les activitats agrícoles i ramaderes, amb mots particulars que els diferencien d'altres indrets és un aspecte que cal tenir en compte per a la recuperació d'aquest valor intangible que és la riquesa lingüística de les valls i fondalades que conformen el nostre territori.

A tall d'exemple la paraula *cabana* i les seves variants permeten mostrar aquesta gran riquesa (Font: *Enciclopèdia catalana*: <<http://www.enciclopedia.cat/>>):

[s. XIV; del ll. *capanna*, íd., mot tardà, possiblement d'origen indoeuropeu]

f 1 ETNOG / Habitatge simple de dimensions reduïdes construït a base de materials lleugers entrelaçats o també amb terra, fang, etc.

f Cabanya [s. XIII; variant de *cabana*].

Però n'hi ha moltes altres utilitzades durant les converses mantingudes per a la realització de l'inventari i que, tot i no restar en l'oblit, sí que se n'evidencia un desús. La majo-

ria d'aquestes paraules estan descrites en la bibliografia consultada, la resta s'afegeixen a aquest treball amb el significat que els donen els pastors de Querolbs.

El *jaçal* és una barraca més un corral petit. No és tancat i sempre hi ha pastor.

L'*aixopluc* s'utilitza com a sinònim de *bauma* (no *balma*).

La *cabanya* era com una caseta.

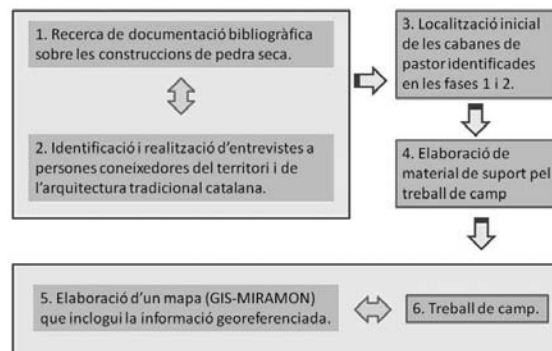
Les *trumferes* eren barraques petites on s'hi lligava el gos en temps del llop.

Diverses tipologies
de cledes.
Fotografies: tècnics
del CEINR.

3. Metodologia

Per dur a terme aquesta recerca es van realitzar diverses fases de treball que tot seguit s'exposen en forma d'esquema i que, a continuació, es descriuen de forma detallada.

1. Recerca de documentació bibliogràfica sobre les construccions de pedra seca

En aquesta fase s'entrevistaren persones rellevants quant al coneixement dels usos i tradicions lligades al patrimoni etnològic amb l'objectiu de buscar bibliografia que permetés tenir un coneixement de la necessitat d'aquest patrimoni humà.

En aquest sentit es van identificar tres persones referents a nivell de comarca i que tot i tenir un coneixement indirecte de la vida dels pastors, van establir l'inici d'una xarxa de contactes amb grans coneixements de la saviesa popular. En primer lloc es va anar a veure l'Agustí Dalmau i Font, arxiver comarcal i coneixedor de moltes persones dels diversos pobles de la comarca. Posteriorment, la trobada amb en Florenci Crivillé i Estragués, conservador del Museu Etnogràfic de Ripoll, va permetre obrir un ventall de nous contactes tant a nivell comarcal com a nivell nacional pel que fa al coneixement de les rutes transhumants. I, finalment, la tercera persona de referència va ser l'Antoni Llagostera Fernández, periodista i president del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, amb el qual hi va haver un intercanvi d'impressions sobre l'abast d'aquesta recerca, tot i que, posteriorment, se'n limitaria l'anàlisi per qüestions temporals i de pressupost.

Tots tres, a banda de proporcionar contactes directes amb altres persones coneixedores de la vida lligada als boscos, prats i pastures del Ripollès, van facilitar les referències bibliogràfiques necessàries per documentar aquesta recerca, referències que se citen a la Bibliografia. Però, alhora, fruit d'aquests contactes inicials, es va poder parlar amb altres persones com en Ferran Miralles i Sabadell, coautor de diversos llibres relacionats amb la transhumància i amb qui vàrem poder parlar, a bastament, sobre la seva experiència i els seus coneixements sobre aquest tema.

Amb les diverses gestions realitzades també es va aconseguir localitzar l'*Inventari de les barraques i jaces de pastors del municipi de Queralbs*, realitzat en el camp de treball de l'alberg Pic de l'Àliga de l'Institut Català de Serveis a la Joventut, entre els dies 16 al 29 d'agost de 1993. En aquest treball, dirigit per en Joan Canimas i Brugué, director de l'alberg Pic de l'Àliga, es van realitzar les fitxes descriptives de 56 cabanes i jaces del terme municipal del Queralbs.

Aquest inventari va servir per realitzar una dinàmica participativa amb els darrers pastors transhumants de Queralbs tal i com s'exposarà en l'apartat següent.

2. Identificació i realització d'entrevistes a persones coneixedores del territori

Després dels primers contactes i de la revisió de la bibliografia existent, es van identificar persones del territori per tal que actuessin com a informadors. A continuació es presenta el llistat de persones amb les quals es va parlar:

Josep Dordes i Vila, de cal Villego – el Baell – Campelles

Ton Abel i Bonada – Queralbs

Genís Coll i Subirà – Queralbs (alcalde)

Jaume Coll i Vilatimó – Queralbs

Manel Desel i Desel – Pardines (Centre Alpí de la Vall del Segadell)

Lluís Rodríguez i Pont – Planoles

Esteve Pous i Cabanes – Ventolà-Ribes de Freser

Ramon Gassó i Germe – Toses

Xavier Borràs i Salvat – Zona del pla d'Anyella – Castellar de n'Hug

Per realitzar aquesta fase, es va establir un primer contacte amb aquestes persones per tal de treballar sobre un mapa la localització inicial de les barraques i, posteriorment, en alguns casos, ells mateixos van acompanyar l'equip de treball en les visites de camp realitzades a les muntanyes, als boscos, prats i pastures.

En el cas del municipi de Queralbs i atenent a la disposició de l'inventari realitzat l'any 1993, es va organitzar una jornada participativa, per iniciativa de l'Ajuntament, a la qual hi van assistir els 13 pastors transhumants dels nuclis de Queralbs i de Serrat. La dinàmica de participació es va realitzar el dia 24 de setembre de 2008 des de les 10h fins a les 14h. Inicialment es va fer la presentació de la jornada i els objectius que es volien aconseguir, entre altres, l'actualització de l'inventari —alguns dels pastors en desconeixien l'existència—, i posteriorment es va iniciar el treball en grup. Al llarg del matí els pastors van anar recordant temps passats, tant les activitats que realitzaven com les actuacions per mantenir les barraques de pastor en bon estat. Fins i tot, recordaven com i amb qui havien anat a arreglar les barraques i la dificultat de mantenir dempeus aquestes construccions tan fràgils. El record del treball amb el pare o amb la colla de pastors —quan eren joves— van ser alguns dels temes tractats.

Un aspecte destacable en relació amb el manteniment de les barraques és que ja fa més de 50 anys que aquests pastors van rehabilitar les darreres i, durant aquesta jornada, es va constatar la precarietat de l'estat de conservació de la majoria, posant en evidència que en pocs anys, si no hi ha cap actuació, podrien enfonsar-se.

A continuació es mostra un dels moments de treball dels pastors, amb l'inventari i els mapes de localització de les barraques. En aquesta fotografia, a més d'incloure els noms dels pastors s'hi ha afegit la casa a la qual pertanyen que, en definitiva, és el nom de referència.

Els pastors de Queralbs. (Fotografia: tècnics del CEINR)

3. Localització de les barraques de pastor identificades en les fases inicials

Pel que fa a la localització de les barraques de pastor primer es van ubicar en un mapa a partir de les entrevistes realitzades i això va permetre planificar tots els treballs de camp. Els plànols de situació (ortofotomapa) de cada terme municipal i de cada àmbit de la visita de camp amb la localització inicial de les barraques de pastor es van realitzar segons les entrevistes prèvies i es va complementar amb les visites de camp.

4. Elaboració de material de suport per al treball de camp

Les fitxes de camp, elaborades per omplir *in situ*, es van estructurar amb un codi d'identificació, de manera que es pogués continuar la recerca del patrimoni humà dels boscos, prats i pastures del Ripollès.

Es va realitzar una fitxa per a cada barraca, que incloïa fotos dels elements més destacables i, després, es va passar la informació a un format electrònic per tal d'estructurar l'inventari de patrimoni humà pròpiament dit.

Per a l'elaboració de l'inventari es van realitzar unes 25 visites de camp en les quals hi van participar entre dues i tres persones. Per realitzar el treball de camp, a banda del material de suport que es va preparar, va ser necessari l'ús dels següents aparells:

GPS: per a la localització de les coordenades UTM de la cabana.

Brúixola: per a l'orientació de la porta principal de la cabana.

Cinta mètrica: per mesurar les alçades, amplades, gruixos de paret i perímetres.

A continuació es presenta un exemple de la fitxa i de com s'ha omplert durant el treball de camp.

18/11/08

CODI: 08XXYY 08VRO7 03 VR (23) a parcel·la Ben Quaradós (NURCIA)	08= Any de l'estudi			
	XX	VC (Vall de Camprodon) VR (Vall de Ribes) BR (Baix Ripollès)		
COTA	2023 (metres)			
UTM	X: 431123 Y: 3693371 <i>4m. error</i>			
ORIENTACIÓ	Nord 30°	Sud	Est	Oest
TIPOLOGIA	Pedra seca Pedres cimentades			
TIPUS DE PLANTA	Circular	Perímetre		
	Quadrada o rectangular	Alçada } NO es Amplada } COMEIX Llargada } Alçada }		
COBERTA	Plana → <i>NO</i> Volta Terra englevada SI/NO			
PORTA	Rectangular Trapezoidal	Amb llinda Sense llinda		
LLINDA DE LA PORTA D'ENTRADA	Llosa plana Arcs	De mig punt Rebaixat Ametllat Arc de descàrrega		
UTILITZA ABRICS NATURALS	NO-ALLADA SI	CINGLE MURS DE ROCA MARE BAUMA		
ESPIERA	SI/NO			
CANTONERES ATALUSADES	SI/NO			
NOMBRE D'ESTANCES	1 espai interior 2 (1 estança pagès i 1 estable)			
PRESENCIA DE BANC	SI/NO			
FOTOS	4126 30-39-40-41			
PERFILS	Planta i alçat			
Existeixen peces amb gravats o dibuixos?	SI/NO			
OBSERVACIONS	CABANA + PLETA (aeromàtic)			

VOCABULARI:

CÈRCOL: m 1 Peça en forma de corona cilíndrica.

MÈNSULA: f ARQUIT Element arquitectònic que sobresurt del parament d'un pla vertical i serveix per a sostenir alguna cosa.

5. Elaboració d'un mapa (SIG-ARCGIS) que inclogués la informació georeferenciada

Finalment, amb tota la informació recollida es va generar la cartografia corresponent a la vall de Ribes on es van identificar les coordenades UTM i el codi de la fitxa per poder tenir estructurada tota la informació i fer possible una ampliació amb els mateixos criteris i rigorositat dels treballs.

A més, l'estructuració d'aquesta informació i la transformació en documentació gràfica permetrà, si s'escau, la realització d'itineraris de coneixement del patrimoni humà lligat als estils de vida de muntanya del Ripollès, com ja s'ha fet a Vilallonga de Ter (vall de Camprodon).

Estils constructius i tipologies

Els elements constructius que caracteritzen el patrimoni humà de boscos, prats i pastures del Ripollès són, principalment, construccions de pedra seca.

Segons l'Observatori del Paisatge:

La pedra seca és el nom que pren un tipus d'arquitectura tradicional popular on la pedra s'utilitza en sec, és a dir, sense cap mena de morter, argamassa o material d'unió entre les diferents peces. En aquest tipus d'arquitectura les peces es van encaixant pel seu propi pes, presentant tipologies constructives molt diverses... La pedra seca és un dels principals elements estructuradors dels paisatges rurals de Catalunya, de la conca mediterrània, així com també de molts racons del planeta, i constitueix un testimoni d'una activitat humana ancestral que ha modelat —i modela— un tipus determinat de paisatge: el paisatge de pedra seca, al qual se li atribueixen arreu valors estètics, històrics, simbòlics i ecològics que van més enllà de la seva funció pràctica original.

Al Ripollès el canvi de l'economia productiva basada en la ramaderia i l'agricultura cap a economies més industrials i turístiques, el canvi d'usos del territori, el canvi en els estils de vida de muntanya, etc., ha fet que al llarg dels anys hi hagi hagut una regressió important, no tant en la quantitat d'elements constructius existents, sinó en la seva qualitat. La manca de manteniment i/o la poca importància que s'ha donat a aquests elements en el territori posa de manifest que, actualment:

1. Hi ha una gran part d'aquest patrimoni que difícilment és recuperable.
2. No hi ha persones coneixedores de les tècniques de recuperació d'aquests elements constructius.

3. S'han construït nous elements que no segueixen cap estil arquitectònic ni ús de materials autòctons.
4. Hi ha una percepció de poca qualitat paisatgística en veure runes en espais d'interès natural i d'una gran bellesa paisatgística.
5. Cal un pla d'acció d'identificació, ubicació i recuperació d'aquest patrimoni.
6. Cal difondre l'existència d'aquest patrimoni i l'esforç de recuperació que suposa per als ens locals, gestors d'un patrimoni humà comú.

Tota la recerca realitzada en el marc d'aquest estudi permet afirmar que les construccions de pedra al Ripollès tenen una gran riquesa arquitectònica —que a continuació s'explica amb més detall—, en tant que tenen semblances amb diverses construccions tant del propi Pirineu com d'altres indrets situats més al sud, com poden ser les construccions de pedra seca del Baix Penedès. Això sembla lògic si es té en compte l'existència de la transhumància:

Barraca de planta rodona amb llinda plana i sostre aplevat.
(Fotografia: tècnics del CEINR)

La tipologia de les barraques, cabanes i aixoplucs que s'han localitzat és molt variada, en funció de l'ús i la localització a l'alta muntanya, als boscos o prats de les valls. Pel que fa a les plantes, n'hi ha de rodones, com la que s'ha posat a tall d'exemple en la fotografia, però també de planta quadrada o rectangular.

Barraca de planta rectangular amb llinda plana i sostre de lloses.
(Fotografia: tècnics del CEINR)

Pel que fa a les cobertes, se'n troben amb coberta de pedra, molt poques, i la gran majoria tenen terra aglevada, també perquè es tracta d'elements constructius que tenen continuïtat amb parets de pedra seca i/o el propi desnivell del terreny.

Barraca de planta rectangular i sostre continu a les parets.
(Fotografia: tècnics del CEINR)

En relació amb les portes, tant la construcció com els materials són diversos. N'hi ha que tenen llinda, majoritàriament plana, però també n'hi ha d'altres que tenen voltes, algunes més ben conservades que d'altres. En alguna ocasió, quan hi ha hagut un enderrocament, es pot afirmar l'existència de llinda per la presència d'una llosa plana al costat del que és la porta.

Diferents tipologies de portes de les barraques i cabanes. (Fotografies: tècnics del CEINR)

L'aspecte de l'ús d'abrics naturals és molt interessant, atès que el relleu de l'alta muntanya i de la muntanya mitjana i les condicions climàtiques extremes d'aquests indrets fan que necessàriament hi hagi molts elements lligats a aquestes estructures naturals, murs de roca mare, baumes i el propi desnivell del terreny.

Diferents tipologies d'abrics naturals utilitzats per a la construcció de les cabanes. (Fotografies: tècnics del CEINR)

Pel que fa a les espieres (finestres petites) s'observa que algunes s'han tapat per a ser utilitzades com a rebost, i altres s'han deixat per ventilar l'estança. En general s'han trobat barraques d'una estança. En algun cas es fa evident alguna estructura contigua a la cabana, però de difícil determinació sense tenir més informació sobre els usos i les pràctiques lligades a aquest element.

Pel que fa als gravats, només s'ha observat un gravat en una gran pedra sobre la llinda, com es pot observar a la fotografia següent.

Gravats trobats en una de les barraques. (Fotografia: tècnics del CEINR)

Bibliografia

- CUTRINA, Gonçal (1995). *Ovelles i pastors al Ripollès*. Ripoll: Impremta Maideu.
- DD. AA. (1985). *Queralbs*. Centre Excursionista de Catalunya: Montblanc Martín.
- DD. AA. (1993). *Inventari de les barraques i jaces de pastors del municipi de Queralbs*. Camp de treball de l'Institut Català de Serveis a la Joventut a l'Alberg Pic de l'Àliga. Queralbs.
- Documentació de l'exposició sobre la ramaderia transhumant al Ripollès*. Museu Etnogràfic de Ripoll i Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (2008).
- IBIX 2. Annals 2000-2001* (setembre de 2002). Ripoll: Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès.

MIRALLES, Ferran i Joan ROVIRA (2007). *La transhumància al Ripollès i al Canigó*. Consell Comarcal del Ripollès.

VILARRASA, Salvador (1935, reimpressió de 1981). *La vida dels pastors*. Ripoll: Impremta Maideu.